

Bidaia bat

Aurreko batean patxadaz bisitatzeko liburu-dendez aritu nintzaizun. Euskal Herrikoak. Gaiari helduz, oraingoan os-terantzeko bidaia proposatu nahi dizut; izan ere, ezaguna da euskal herritarraren bidaiarako zaletasuna. Ezaguna da euskal herritarrak literaturarekiko duen maitasuna (beno, tira, hori ez da hain ezaguna mundu mailan). Zaletasun biak batuz gero, liburu-denda baino arte leku diren tokiak suertatuko zaizkigu. Ondorengoak batzuk baino ez dira, iradoki-zun batzu-batzuk (zerorrek ere deskubrimenduaren plazera aurkitu beharko duzu-eta).

Lehen geltokia: Ateneo Grand Splendid (Buenos Aires, Argentina). Hiriburuko Recoleta auzoan dago liburu-denda liluragarri hau. 1919an lehenengoz zabaldu zen antzoki moduan eta gaur egun liburu-denda da. *The Guardian* britainiar egunkariak esan zuen munduko bigarren liburu-dendarik ederrena zela. Rankingetan fede gutxi dudan arren, horretan arrazoi du. Antzokiaren hezurdurari eutsi diote. Platea, aulkiz baino, liburuek betetzen dituzten apalez beteta dago. Sabaiak Nazareno Orlandik egindako bakearen alegoria irudikatu nahi duen olioia du. Margolan ederreko kupa bikaina da. Carlos Gardelek ahotsa indartzen ikasi zuen tokiak orduko xarma gorde du. Belus gorridun atze-oihalak oholtza babesten du, eta atzean jatetxe bilakatu den agertokia dago. Milaka eta milaka liburu dago, erosgai eta ikusgai.

Bigarren geltokia: Livraria Lello e Irmão (Porto, Portugal). Portoko hirigune historikoan dago, eta ezaguna da baita ere Livraria Chadron edo Livraia Lello moduan. Francisco Xavier Esteves ingeniariak eraiki zuen 1906an. *The Guardianen* arabera, munduko hirugarren liburu-denda ederrena da

(Enrique Vila-Matas kataluniar idazleak munduko ederrena zela adierazi zuen). Sabaian argiarekin olgutzen duen beirarte izugarria dago; «decus in labore» idatzia darama, hain zuzen ere tokiaren leloa. Liburu-dendaren erdigunean, zurezko eskailera dotorea. Eta apalak, milaka liburuz beterik.

Hirugarren geltokia: Shakespeare & co (Paris, Frantzia). Anglosaxoniarrak literatura eskaintzen du Parisko bosgarren barrutian. Sylvia Beach izan zen liburu-dendari gaur egun duen ospea eman ziona. Bertatik pasatutakoak dira Ernest Hemingway, Ezra Pound, Francis Scott Fitzgerald edota James Joyce. 1922an Beach izan zen Joyceren *Ulises* kaleratzen lehengoa, eta Ingalaterran edo Estatu Batuetan liburua debekatu zenean, argitalpen zenbait kaleratu zituen Shakespeare & co-k. Liburuz josita dago, zenbaitetan zurak eta liburuak bat egiteraino. Bigarren pisuan idazleek lo egin dezaten txokoa dago, doan, baldin eta liburu-dendan lan-ordu batzuk ematen badituzte. Anabasa nagusi da apaletan. Erne, beraz, liburuak bizitza propioa dutela ematen baitu.

Laugarren geltokia: Selexyz (Maastricht, Herbehereak). XIII. mendeko dominikar eliza bat zen jatorrian, baina Merckx & Girod arkitektoek liburu-denda bihurtu zuten. Arkitektura sariak irabazi ditu leku honek, eta, *The Guardian*en arabera, hauxe da munduko liburu-dendarik ederrena (Maastrichtera bidaiaria pentsatzen ari naiz). Eta, zinez, bisita bat (gutxienez) merezi du. Beirateetatik sartzen den argiaren efektua izango da, ziurren, baina liburu-dendara sartu eta nola baiteko santutasuna sentitzen da bertan. Zutabe erraldoiak, arkupeak eta aldare ezin ederragoa ditu, arima elikatzeko baino, urdaia elikatzeko. Hiru pisuko apalek ez dituzte harri eta marmolean egindako irudiak estali. Hemen ere, milaka liburu.

Bosgarren geltokia: Leakey's Bookshop (Inverness, Eskozia). XVIII. mendeko eliza gaeliko batean dago kokatuta. Eskozian ez dago bigarren eskuko hainbeste liburu saltzen duen liburu-dendarik (100.000 inguru). Orduko organo hodiak ikus daitezke bertan. Bigarren eskuko liburuak, liburu

zaharrak, lehenengo edizioak... itzelezko altxorrak gordezten ditu liburu-denda honek.

Seigarren geltokia: Libraria Acqua Alta (Venezia, Italia). Liburu-denda bitxia da. Luigi Frizzo jabea Venezian izan ohi diren uholdeekin arduratuta zegoen. Eta ur handiei zelan aurre egin otu zitzaion: liburuentzako apalak atondu beharrean, bainuontziak eta gondolak jarri zituen. Hartara, urak Venezia hartzen duenean eta liburu-dendan urak bere bideak egiten dituenean, liburuak babestuta gelditzen dira.

Zazpigarren geltokia: Cafebrería El Péndulo (Mexiko D.F., Mexiko). Diseinua du bitxia leku honek. Hormak liburuz beteriko apalak dira. Goiko pisutik zintzilik dauden huntz landareek basoan egotearen sentsazioa uzten dute. Kultur-gunea ere bada; izan ere, liburu irakurketak egitearekin batera, kontzertuak eta hitzaldiak antolatzen dituzte. Liburuak jasotzeko beste modu bat.

Zer gertatzen da...

... liburu-denda bat zarratzen dutenean? Zer galtzen da? Zer galtzen dugu? Ez gaitezen engainatu, adiskide hori, mundua ez da amaitzen/amaituko. Eguzkia berdin-berdin irteten da. Gauak antzeratsu harrapatuko zaitu lizunkeriaren bat egiten, edo beste barik, lo. Inor ez da hil liburu-denda zarratu ostean. Edo zarratzeagatik. Bilatzaile batean sartu ditut «liburu-denda hildako» hitzak eta hamaika emaitza eman dit, baina liburu-dendaren ixteak eragindako hildakoez deus ere ez. Liburuak ez dira desagertuko, badirelako beste bide batzuk. Literaturak ez du akabera ezagutuko, euskarri bat edo denda bat baino gehiago delako literatura. Eta hala ere, liburu-denda batek atek betiko ixten dituela irakurtzen dudanero, zerbait kizkurtzen da neure baitan. Azal niezazuke zer ote den, zelan txikitzen zaidan barrua, baina inoiz sentitu ez baduzu hitzak alferrekoak dira. Goizeroko egunkari irakurketa egiten ari nintzen batean jaso nuen albistea: Catalònia liburu-dendak betiko itxi behar zuen. Bar-

tzelonan zegoen Catalònia, 1924az geroztik, Ronda Sant Pere-n azken urte luzeotan. Bertara sartzen zirenak jakinaren gainean zeuden. «Gerra zibila, sute hondatzailea eta etxe-liskarra gainditu ondoren, Bartzelonako Catalònia liburu-denda mitikoak behin betiko zarratuko ditu ateak». Horixe zen zabalik eman dituen azken-azkenetan bertara zihoazenek irakur zezaketena. Agurra. Pentsatu nahi dut bertaratzen zen batek edo zazpik sentitu dutela barruaren izurtzea.

Krisiak, orokorrean, eta salmentaren beheratzeak, zehatzago, azken mugarrira eraman dute. Aitortu behar dizut: ez dut liburu-denda hau ezagutzen. Liburu-dendako sarre-ra ikusita ez dirudi oso erakargarria denik/zenik. Era honetako dendek, baina, horixe izan ohi dute erakargarri, desera-kargarritasuna. Catalòniak erakargarritasun eta desera-kargarritasun denak galdu ditu dagoeneko. Ez dago. Bere orde, zer inporta du zer zabalduko duten? Kontua da itxierak beste zimur bat sortu diola norbaiti (edo norbaitzuei) arimaren milimetroren batean.

Esaidazu, benetan... Zer gertatzen da...

... liburu-denda bat ixten dutenean? Catalònia ez da bakarra. Horrela balitz gaitzerdi, ezta? Baina, ez. Bizi gaituzten sasoiok orbainez beteko dizkigute geure arimak. Londresko Charing Cross Road kalean, Murder One liburu-denda zegoen. Bai, zegoen. Izenak izana ematen du sarri, eta kasu honetan ere bai: eleberri beltza zen Murder Onek saltzen zuena. Azken bost urteok makurrak izan omen dira. Liburu-denda aurretik pasatzen zirenei esaten bide zien, sartu eta erosi ezean akabera zettorrela. «Use us or lose us» (Erabil gaitzazu edo galdu gaitzazu). Baina Erresuma Batuan eleberri beltza soilik saltzen zuen liburu-denda bakarrarenak egin du. Londresen beste batek ere «close» jarri du betiko.

The Travel Bookshop liburu-denda berezia zen. Bidaiak zituena lagun, bidaiak ardatz. Londresko Notting Hill auzoan kokatuta zegoen. Liburu-denda hau film batek egin zuen

ezagun: *Notting Hillek*, hain zuzen ere. Antza denez The Travel Bookshop inspirazio bilakatu zen film hori egin zuten gidolariantzat. Filmak munduko leku askotan izan zuen arrakasta, eta liburu-dendak ere bizi izan zituen arrakasta horren hondarrak. Bai, arrazoi duzu, liburu-denda hau ez da zehatz-mehatz *Notting Hill* filmean agertzen dena, baina egileek batean ez, birritan edo gehiagotan esan dute The Travel Bookshopen oinarritu zirela film horretako liburu-denda diseinatzeke orduan. Eta denda ikusita konturatzen naiz badi-rela atea zabalik dituzten dendak, eta atea zarratuta dituztenak. Hau atea zabalik ikusi dut argazki ezberdinetan (bai, litekeena da argazkirako beren beregi zabaldu izana... edo beharbada ez). Adreilua bistan, erakusleiho handi bi eta, erdian, zabalik dagoen atea. Barruan, bidaiak ardatz, zernahi; neurri, kolore, pisu eta mardultasunean. 1999an Hugh Grant eta Julia Roberts antzezleek egin zuten *Notting Hill* filmak bidai-gidatara eramane zuten denda. Izan ere, Londres bisitatzera zihoanari gomendioa egiten zioten: Notting Hilletik hurbil The Travel Bookshop ezagun egingo zaizu (baldin eta film horren jarraitzailea bazara, jakina). Krisiari aurre egin ziezaioketen; turista-oldeari ere bai, baina azken 25 urteotan jabe izan denaren semeak ez du lekukoa hartu nahi. Ez du liburu artean egon nahi. Aitak, beraz, itxi egingo du liburu-denda. «Bookshop closed. Until further notice» (Liburu-denda itxia. Besterik esan arte).

Parisko rue Monsieur-le-Prince kaleko Librería Hispanoamericana 1947an sortutakoa zen, eta honek ere badu karte-la: «Liburu-denda behin betiko itxita dago. Au Revoir. Eskerrik asko urteotako (hirurogei) leialtasunagatik. Ez ezazue sekula ahaztu: liburu-dendetara joan behar da». New Yorken, Librairie Française liburu-denda itxi zuten. 1935ean Isaac Molhok zabaldu zuen, eta frantsesez idatzitako liburuak saltzen zituen. 2009an haren ondorengo zen Emmanuel Molhok itxi egin zuen. Urte berean New Yorken beste baten akabera etorri zen: Oscar Wilde Bookshop-ena. 1967an zabaldu zuten, gai homosexualak zituen ardatz eta horretara emanda-

ko munduko zaharrena zen. Kanadako The Toronto's Women Bookstore ere bide beretik joan zen 2012aren hondarretan. Joan den mendeko 70eko hamarkadan zabaldu zuten, eta feminismoa jorratzen zuten batik bat.

Asko arakatu ostean, salbatu duten bakarra aurkitu dut: Parisko Librairie du Globe liburu-denda. Errusiar literaturan espezializatua, errusiar enpresa gizon batek, Yuri Kovalchuk-ek, erosi egin ei du. Liburuak maite dituelako? Negozioa egin nahi duelako? Batek daki.

Non geratuko dira gure territorio libre bakarrak? Zerk sentiaraziko gaitu irakurle? Nork emango digu liburu aurkitu berriak eragiten duen lilura? Batek daki.¶